

ELŐSZÓ

A Jakó Zsigmond (1916–2008) által közel negyed évszázada útjára indított *Erdélyi okmánytár* eddig megjelent négy kötete csaknem négyezer regesztát tett közzé a tartomány múltjára vonatkozóan az 1023–1372 közti évekből. Kötetünk újabb 1049 kivonattal a vállalkozás immár maga mögött tudhatja az Anjou-kor erdélyi forrásanyagának kiadását, hozzákezdve a Zsigmond király nevével fémjelzett időszak feltáráshoz. Az I. Lajos uralkodásának utolsó évtizedét, Mária és II. Károly zűrzavaros éveit, illetve Zsigmond trónralépésének időszakát felölelő tizenhét esztendő mozgalmassága jól tükröződik a most közölt forrásanyag sokszínűségében. Az oklevelek zömét kitevő birtok- és peres ügyek mellett szép számmal találunk itt eseménytörténetre reflektáló magánleveleket és narrációkat, az egyházi javadalmak adományozását és a románok közötti katolikus térítési kísérleteket dokumentáló pápai bullákat, vámügyekkel kapcsolatos rendelkezéseket, de a kiadvány tartalmazza a legkorábbi erdélyi céhszabályzatot, valamint az első hiteleshelyi és városi jegyzőkönyvekből fennmaradt töredékeket is.

Jelen kötet törzsanyagát továbbra is a Jakó Zsigmond által készített, de kéziratban maradt regeszták teszik ki. Ezek közül az 1373–1380. évkör anyagát Hegyi Géza, az 1381–1389. éveket W. Kovács András gondozta a IV. kötetben részletesen ismertetett szerkesztési elvek figyelembevételével. Regesztázási szempontjaink azóta csupán csekély mértékben módosultak (pl. mostantól feltüntetjük, ha az adott oklevél arengát tartalmaz).

A Jakó-kéziratot ez alkalommal is a kötet évkörébe tartozó további szövegekkel egészítettük ki; ezek képezik az itt közölt anyag több mint harmadát (364 regeszta). Megnövekedett arányuk részben annak köszönhető, hogy a forráskiadványok, a levéltári segédletek és a forrásanyag mind előrehaladottabb digitalizálása a gyűjtést nagymértékben elősegítette. A legfontosabb hozadéka mégis annak volt, hogy a munkánkat támogató pályázat (NKFIH K 119430. sz.) jóvoltából 2017–2021 között négyszer is alkalmunk nyílt egy-egy hónapig, illetve két hétig kutatásokat folytatni a Vatikáni Apostoli Levéltárban és Könyvtárban, valamint az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország és Németország római intézeteinek könyvtárában. Itteni tevékenységünk eredményeként e kötet kézírata mintegy kéttucatnyi kiadatlan (ill. a magyar és román kutatás számára ismeretlen) szöveggel, továbbá a közlésből ismertek mai jelzeteivel gazdagodott, de azonosítottuk a korábbi – e tekintetben csupán kiadványokra támaszkodó – kötetekből kimaradt bullákat, és hozzáfogtunk a 15. századi vatikáni transsylvanicák összegyűjtéséhez is.

Kiegészítésünk többi része továbbra is a MNL OL Mohács előtti gyűjteményének jellegzetesen nem erdélyi fondjaiból, kisebb romániai levéltáraknak a Diplomatikai Fényképgyűjteményben nem szereplő állagaiból vagy külföldi intézmények állományából (pl. az ausztriai Sankt Florian-i kolostor vagy a boroszlói egyetem könyvtára, a francia és a lengyel királyság központi levéltárai) származik. Szép számmal emeltünk be kézíratos hagyományozódásból – elsősorban Kemény József és Cornides Dániel, alkalmanként 18–19. századi jezsuita vagy szász forrásgyűjtők hagyatékából – származó szövegeket is, amennyiben eredetjük vagy középkori, kora újkori átírásuk ma már nem lelhető fel.

Az így bekerült anyagra – a vatikáni regisztrumbejegyzéseket kivéve – most is érvényes, hogy javarészt érintőlegesen vonatkozik Erdélyre. Ezért többségükről csak a helyi vonatkozásokra összpontosító, egymondatos regesztát készítettünk (az ilyenek végén * jel szerepel). A gyűjtési elvek tekintetében a IV. kötetben lefektetett irányvonalakat követtük, azzal az eltéréssel, hogy – lektorunk tanácsára – lemondunk a Tótsolymosi Apród János küküllői és Szepesi János dobokai főesperes magyarországi tevékenységét dokumentáló nagyszámú oklevél regesztázásáról, ezeknek csupán listáját közöljük a kötet függelékében. Saját kivonatainkat minden esetben H. G. vagy K. A. monogrammal jelöltük.

Az index címszavait W. Kovács András gyűjtötte ki; ezeket Hegyi Géza ellenőrizte és kiegészítette, beszámozásukat és összevonásukat pedig közösen végeztük. A DL- és DF-számok mutatója Hegyi Géza munkája.

Hagyományá vált, hogy az *Erdélyi okmánytár* köteteinek mellékleteként egyúttal egy-egy, a közölt forrásanyag és a szakirodalom alapján készített, részletes tematikus térkép is napvilágot lát a korabeli Erdélyről. Nem titkolt célunk, hogy ezáltal vessük meg az alapját a tartomány középkori történetét bemutató majdani atlasznak. Az Árpád-korból ismert helységek és közigazgatási beosztás (I. kötet), a 14. század eleji plébániahálózat és egyházi közigazgatás (II.), valamint az 1341. évi birtokviszonyok (IV.) után most a politika- és hadtörténeti megközelítés került sorra. I. Lajos király erdélyi útjait, illetve a havasalföldi, moldvai, vidini és halicsi hadi eseményeket bemutató, Hegyi Géza által tervezett négy szelvény ezúttal is Nagy Béla munkáját dicséri.

Végezetül – vállalva annak ódiúmat, hogy akaratlanul is megfélelkezünk valakiről – szeretnénk köszönetet mondani mindazon személyeknek, akik munkánkat támogatták. Mindenekelőtt Jakó Klárának, aki immár nemcsak az édesapja hagyatéka iránt érzett erkölcsi felelősségtől indítva, hanem az említett NKFIH pályázat vezetőjeként is egyengette a kötet megjelenésének útját. Rácz György, lektori észrevételei és tanácsai mellett, elősegítette a külföldi intézményekben őrzött források hasonmásának beszerzését, továbbá a MNL OL őrizetében levő oklevelek eredetiben történő tanulmányozását. Molnár Antal közvetítő szerepvállalása nagyban hozzájárult vatikáni útjaink eredményességéhez. A Magyar Medievisztikai Kutatócsoport tagjai (B. Halász Éva, C. Tóth Norbert, Lakatos Bálint, Mikó Gábor), továbbá az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kutatóintézetének munkatársai (Bogdándi Zsolt, Fejér Tamás, Gálfi Emőke, Pakó László, Szász Anikó) számos órát áldoztak arra, hogy problémás olvasatok kibetűzése, egyes szófordulatok értelmezése és forráskritikai megállapítások terén tanácsaikkal lássanak el. Alkalmilag, a fentiekhez hasonló módon járultak hozzá munkánk sikeréhez Bandi András, Csiba Balázs, Csukovits Enikő, Adinel Dincă, Fedeles Tamás, Flóra Ágnes, Kiss Gergely, Kuffart Hajnalka, Lővei Pál, Novák Ádám, Ósz Sándor Előd, Thomas Şindilariu és mások. Birtalan István és Györgydeák Raymond egyetemi hallgatók, továbbá Fejér Tamás kollégánk a latin szövegbetétek összeolvasásánál segítettek. Az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek és a Bölcsészettudományi Központ Történettudományi Intézetének köszönjük, hogy biztosították a kutatás intézményi hátterét!

Róma, 2021. június 9.

Hegyi Géza – W. Kovács András